

СЕКЦІЯ 4 ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА АДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS AS A PREREQUISITE FOR ADAPTIVE BEHAVIOR OF PERSONALITY

У статті представлено результати емпіричного дослідження комунікативної компетентності студентів. Так, у результаті проведення дослідження за допомогою обраних методик, було виявлено, що у студентів високий і середній показники мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях. Також більшість студентів мають низький рівень адаптивності. Враховуючи отримані результати, нами було розроблено корекційну програму. Після проведення корекційних вправ, нами була проведена контрольна діагностика, яка показала покращення результатів у студентів.

Розглядаються основні комунікативні аспекти життя особистості, сформованість її комунікативної компетентності, комунікативна компетентність з внутрішньою системою цінностей особистості. Представлений аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Розкриваються поняття компетентність та компетенція як взаємодіючі компоненти активності суб'єкта. Зокрема, зазначається, що поняття компетентність ширше за поняття компетенція.

Звертаючись до семантики слова компетентність, особливо можна виділити суфікс «ність», який в українській мові означає ступінь оволодіння певною якістю, тому «компетентність» найчастіше використовується для визначення певних якостей, ступеня оволодіння ними. Поняття компетентності пов'язане з ім'ям Аристотеля, який вивчав «можливості стану людини, що позначається грецькою «atere» – «сила, яка розвивалася і вдосконалювалася настільки, що стала характерною рисою особистості». Компетентність є динамічною особистісною характеристикою, що базується на виробленій готовності до певної дії на сформованій ціннісній орієнтації, проявляється у діяльності через проживання різноманітних ситуацій. Також комунікативна компетентність описується категоріями «уміння», «готовність», «володіння» та «здатність». Отже, можна вважати, що загалом результати нашого дослідження показали ефективність у корекції основних показників адаптивної поведінки особистості та сприяли покращенню комунікативної компетентності студентів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, адаптивна поведінка, формування,

розвиток, спілкування, комунікація, мотиваційно-ціннісний критерій.

The article presents the results of an empirical study of students' communicative competence. Thus, as a result of conducting research using selected methods, it was found that students have high and medium indicators of motivational orientations in interpersonal communications. Also, most students have a low level of adaptability. Taking into account the obtained results, we have developed a correction program. After corrective exercises, we conducted a control diagnosis, which showed improved results in students.

The main communicative aspects of a person's life, the formation of his communicative competence, communicative competence with the internal system of personality values are considered. An analysis of recent research and publications on this issue is presented. The concepts of competence and competence as inter-related components of the subject's activity are revealed. In particular, it is noted that the concept of competence is broader than the concept of competence.

Turning to the semantics of the word competence, we can especially highlight the suffix "ness", which in Ukrainian means the degree of mastery of a certain quality, so "competence" is most often used to determine certain qualities, the degree of mastery. The concept of competence is associated with the name of Aristotle, who studied the "possibilities of the human state, denoted by the Greek "atere" – "a force that has developed and improved so much that it has become a characteristic feature of personality". Competence is a dynamic personal characteristic based on the developed readiness for a certain action on the formulated value orientation, manifested in the activity through the residence of a variety of situations. Also, communicative competence is described by the categories of "ability", "readiness", "possession" and "ability".

Thus, we can assume that in general the results of our study showed effectiveness in correcting the main indicators of adaptive behavior of the individual and helped to improve the communicative competence of students.

Key words: communicative competence, adaptive behavior, formation, development, communication, communication, motivational and value criterion.

УДК 378:159.9.072.433
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2022.34.5>

Амплеєва О.М.
к.психол.н., доцент б.в.з.
кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Міхтахова Н.С.
студентка кафедри психології
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку суспільства, перед викладачем завдання бути конкурентоспроможним та володіти різноманітними професійними компетенціями. На перше місце виступає викладачем закладу вищої освіти (ЗВО) стоїть компетенціями. На перше місце виступає

розвиток комунікативної професійної компетенції, що поєднуються з готовністю до роботи у професійній команді, зокрема міжнародного напрямку. Комунікативна компетентність випускника оцінюється на ринку праці як необхідний ресурс для вирішення професійних завдань. Вимоги до комунікативної компетентності, вироблені професійними консорціумами та асоціаціями відображені у міжнародних документах із сертифікації та акредитації. Виходячи з цих вимог випускник має бути не тільки висококваліфікованим професіоналом у певній галузі, а й людиною, готовою та здатною забезпечити продуктивну комунікацію у професійному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі спостерігається недостатній рівень сформованості комунікативної компетентності студентів. Дослідження вчених стосуються загальних проблем розвитку та формування комунікативної компетентності, виявлення її сутності та структури (І.А. Зимня, А.Н. Леонтьєв, М.І. Лісіна, І.А. Річардс), сукупності навичок та умінь, необхідних для ефективної комунікації (Г.М. Андрєєва, А.А. Бодальов, Ю.М. Ємельянов, Ю.М. Жуков, Є.Л. Мелібурд). Комунікативна компетентність розглядається у зв'язку з внутрішньою системою цінностей особистості (А. Маслоу, Я.Л. Морено, Г. Олпорт); проблемами лінгвістики (Л.К. Гейхман, Дж. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, Lyle F. Bachman). Багатосторонній дослідницький інтерес до проблеми розвитку комунікативної компетентності виявлений у західних дослідженнях (В. Amadei, G. Bugliarello, L. Corrello, DP Dannels, AL Darling, K. McCormick, M. Yusoff), психолого-педагогічні умови для розвитку комунікативної компетентності та розвитку мовної діяльності досліджували Л.Л. Балакіна, М.М. Вятютнев, П.Я. Гальперін, Н.Д. Гальскова, Л.К. Гейхман, Н.М. Доловова, Г.А. Китайгородська, Р.П. Мільруд, О.І. Муравйова, Е. В. Ключев, В.Н. Куніцина, А.А. Леонтьєв, Дж. Остін, Е.І. Пассов, Е.С. Полат, Дж. Серль та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «комунікативна компетентність» характеризується багатозначністю та невизначеністю як на рівні самого поняття, так і на рівні його складових. Причиною даного феномену є, насамперед, належність терміну до понятійного апарату різних наук. Цим займається лінгвістика, психологія, психолінгвістика, педагогіка, соціологія, культурологія, філософія та інші науки, які на першому плані висувають різні аспекти даного поняття [9, с. 10].

Багатосторонній дослідницький інтерес до проблеми формування комунікативної компетентності виявлено у соціолінгвістичних та лінгвадідактичних дослідженнях Л.К. Гейхман, Дж. Хабермас, Д. Хаймс, Н. Хомський, Lyle F. Bachman та інших. Проблеми формування комунікативної компетентності з міжкультурної та міжособистісної взаємодії у психолого-педагогічних дослідженнях розглядають Л.Л. Балакіна, Л.К. Гейхман, Н.М. Доловова, О.І. Муравйова та інші. Крім того, зарубіжні дослідники для опису процесу спілкування використовують поняття «комунікація», «комунікативний», а вітчизняні вчені в такому контексті – поняття «спілкування» та «комунікабельний» [8, с. 256].

Існує точка зору, що базовою категорією є комунікація, яка протікає між людьми у формі спілкування як обмін знаковими утвореннями (повідомленнями). Однак, існує й протилежне трактування співвідношення понять «спілкування» та «комунікація», в якій основною категорією вважається спілкування, а в структурі останнього виділяються комунікація (обмін інформацією), інтеракція (організація взаємодії та впливу), перцепція (чуттєве сприйняття як основа взаєморозуміння). Склалися дві протилежні тенденції: комунікація рівнозначна спілкуванню і, навпаки, це два самостійних поняття, причому комунікація – ширша категорія [2, с. 35].

У нашому дослідженні поняття «комунікація» та «спілкування» використовуються як синоніми та позначають складний багатогранний процес встановлення та розвитку контактів для людей, що породжується потребами у спільній діяльності і що включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини [8, с. 256]. Ми згодні також із дослідниками К.А. Абульханова-Славської, А.А. Леонтьєвим та іншими, які підкреслюють, що спілкування є не просто дію та передача інформації, а саме взаємодія: воно здійснюється між учасниками, з яких кожен є носієм активності та передбачає її у своїх партнерах [1, с. 220].

Дослідники О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн підкреслюють, що у процесі реальних практичних відносин, загальної діяльності людей, мова через повідомлення (вираз, вплив) включає у нього свідомість людини. Завдяки мові свідомість однієї людини стає даністю для іншої. Людина пізнає та усвідомлює дійсність, впливаючи на неї, пізнає предметне значення, що оформляється у слові, впливаючи на предмет і виявляючи його функцію у системі суспільної діяльності [5, с. 38].

Будь-які форми спілкування включені до специфічних форм спільної діяльності у процесі виконання людьми різних функцій. Діяльність однієї людини неминуче перетинається з діяльністю інших людей, і цей перетин створює певні відносини людини, як до предмету своєї діяльності, так і до інших людей. Спілкування не просто опосередковує спільну діяльність, воно дозволяє презентувати кожному з учасників елементи, починаючи з мети чи завдань, об'єктів діяльності, узагальнених відомостей про досвід учасників діяльності та закінчуючи якостями особистості, необхідними для прийняття рішень [7, с. 56].

Розуміючи спілкування як бік діяльності, підкреслимо, що сутність принципу діяльності полягає в тому, що вона теж розглядається не лише з боку форми (активність індивіда), але також із боку її змісту (виявляється предмет, на який ця активність спрямована). Отже, суть спілкування розкривається лише в тому випадку, коли констатується не просто сам факт і спосіб спілкування, а й його зміст. Понад те, сама потреба у спілкуванні детермінована змістом спілкування [4, с. 81].

Виділимо компетентнісний підхід, як один з основних методологічних підходів у нашому дослідженні та конкретизуємо важливі для нашого дослідження поняття «компетенція», «компетентність».

Компетентнісний підхід передбачає розвиток таких інтегративних особистісних якостей як здатність вибудовувати комунікацію, володіння сучасними комунікативними та інформаційними засобами, розвиток толерантності та інші. В.А. Болотов

підкреслює, що компетентнісний підхід виступає узагальненою умовою здатності людини ефективно діяти за межами навчальних сюжетів та навчальних ситуацій [3, с. 9].

Висновки із проведеного дослідження. На базі Чорноморського національного університету імені Петра Могили нами було проведено емпіричне дослідження. Вибірку склали 20 студентів першокурсників спеціальності 053 «Психологія». Були використані наступні методи для визначення рівня комунікативної компетентності студентів та визначені показники за мотиваційно-ціннісним критерієм:

1. Діагностика мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях (І.Д. Ладанов, В.А. Уразаєва).

2. Тест «Оцінка рівня комунікабельності» (В.Ф. Ряховського).

3. Опитувальник «Адаптивні стратегії поведінки» (АСП).

Аналіз результатів за першою методикою показав, що в контексті орієнтацій на прийняття партнера та адекватність сприйняття та розуміння партнера в групі переважає високий рівень (60%) і (68%) студентів відповідно. В орієнтації на досягнення компромісу домінує середній рівень (66%), високий рівень становить (34%). Отже, щодо рівня загальної гармонійності комунікативних орієнтацій виглядає так: 36% досліджених студентів мають високий і 64% середній рівень мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях. На рисунку 1 представлені результати.

Слід зазначити, що низький рівень гармонійності мотиваційних орієнтацій

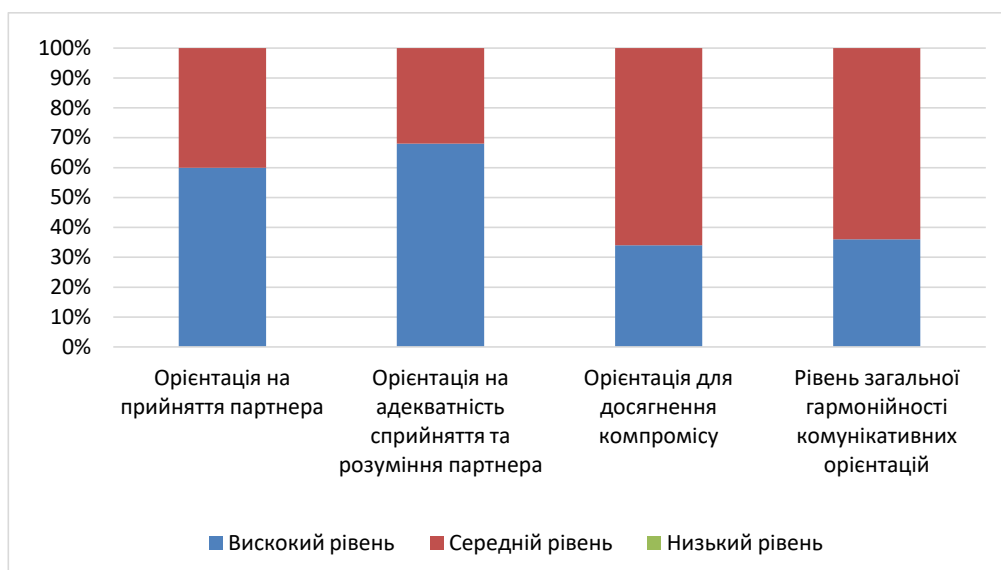

Рис. 1. Результати діагностики мотиваційних орієнтацій у міжособистісних комунікаціях (І.Д. Ладанов, В.А. Уразаєва)

у міжособистісних комунікаціях немає жодного з опитаних студентів. Таким чином, мотиваційний компонент комунікативної компетентності студентів, є сформованим на достатньому рівні.

На рисунку 2 представлені результати тесту «Оцінка рівня комунікабельності» (В.Ф. Ряховського). За даною методикою ми отримали наступні результати:

- дуже високий рівень мають 6%;
- високий рівень – 10%;
- вище середнього – 14%;
- середній рівень – 30%;
- нижче середнього – 16%;
- низький рівень – 20%;
- дуже низький рівень – 4%

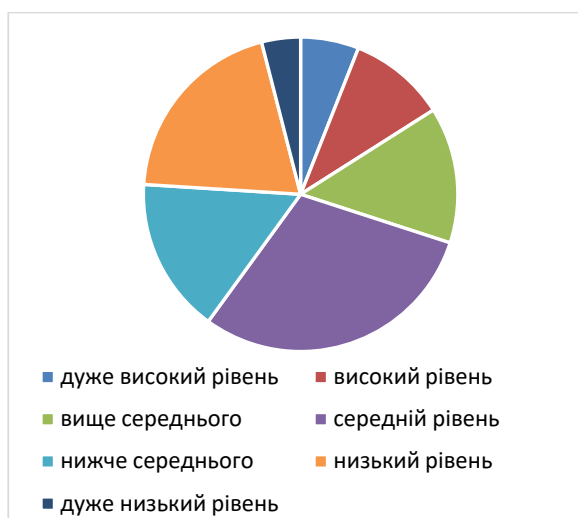

Рис. 2. Результати оцінки рівня комунікабельності (В.Ф. Ряховського)

За останньою методикою «Адаптивні стратегії поведінки» ми отримали наступні результати: високий рівень адаптивності мають 16% студентів, середній рівень – 44%, та низький рівень – 40%. Результати діагностики представлені на рисунку 3.

Рис. 3. Результати за методикою «Адаптивні стратегії поведінки»

Після закінчення експерименту і отриманих результатів, була проведена корекційно-розвивальна програма, після якої проведено повторне тестування і після нього результати покращились, було відмічено значні зміни в комунікативній сфері студентів. Підвищився адаптаційний процес студентів у взаємовідносинах один з одним і до навколишнього середовища в якому вони знаходились.

Таким чином, у результаті дослідження було проаналізовано основне поняття комунікації та зазначено, що комунікативна компетентність є ключовою і той факт, що в даний час сучасний фахівець працює в різних соціально-економічних умовах з представниками різних професійних спільнот і культур, дозволяє виділити комунікативну компетентність як одну з ключових у професійній освіті.

Бурхливий розвиток багатьох країн та регіонів, революційні зміни у технології породжують специфічні особливості міжкультурної взаємодії, де комунікація стає свого роду каталізатором інтеграційних процесів у будь-якій діяльності. В результаті щільність та інтенсивність тривалих контактів між представниками різних культур продовжує збільшуватися. Фактично, компетенція є змістовним компонентом комунікативної компетентності особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абульханова-Славска К.А. Особистісний аспект проблеми спілкування. М., 1981. С. 218–240.
2. Алісултанова Е.Д. Компетентнісний підхід в інженерній освіті: монографія. М. : Академія Природознавства 2010. 154 с.
3. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. Педагогика. 2003. № 10. С. 8–14.
4. Леонтьев А.А. Деятельный ум (Знак, деятельность, личность): монография. М. : Смысл. 2001. 392 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. 2-е изд. СПб. : Питер. 2002. 720 с.
6. Смирная А.А. Приобретение будущего специалиста социальной работы к социально-педагогическим ценностям: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Смирная Анастасия Андреевна. Красноярск, 2008. 279 с.
7. Dennis A. Cooperative learning: critical thinking and collaboration across the curriculum. IL : Springfield, 1996. 149 p.
8. Richards I.A. Understanding Principles Of Literary Criticism. KalikaRanjan Chatterjee Atlantic Publishers & Dist, 2002. P. 256.
9. Seat E. Enabling engineering performance skills: a program to teach communication, leadership, and teamwork. Journal of engineering education. 2001. Vol. 90(1). P. 7–12.